

Dita e Evropës: Nga Premtimi në Praktikë

Nga Amer Kapetanoviç

Dita e Evropës shpesh trajtohet si një datë përkujtimore. Ajo duhet të jetë më shumë se kaq. Duhet të jetë një disiplinë e mendimit politik: një moment për të pyetur nëse Evropa është ende e aftë ta kthejë premtimin e saj në praktikë.

Deklarata Schuman nuk ishte një tekst ceremonial. Ajo ishte një akt strategjik. I ofroi Evropës një rrugëdalje nga logjika e rivalitetit duke i lidhur shtetet përmes interesave të përbashkëta, rregullave të përbashkëta dhe përgjegjësisë së përbashkët. Ajo kuptoi se paqja nuk mund të mbështetej vetëm në ndjenja. Duhej të organizohej. Duhej të bëhej praktike. Kjo është arsyeja pse Dita e Evropës ka rëndësi. Ajo na kujton se Evropa nuk u ndërtua duke shmangur pyetjet e vështira, por duke iu përgjigjur atyre përmes bashkëpunimit.

Evropa Juglindore tani përballet me versionin e saj të këtij testi. Rajoni nuk ndodhet më në momentin e menjëhershëm pas konfliktit, ku bashkëpunimi u konceptua fillimisht si një mbrojtje kundër rikthimit të paqëndrueshmërisë. Ky qëllim mbetet i rëndësishëm, por nuk është më i mjaftueshëm. Bota përreth nesh ka ndryshuar. Klima gjeopolitike është ashpërsuar, hapësira për paqartësi është ngushtuar dhe multilateralizmi gjithnjë e më shumë vlerësohet mbi bazën e rezultateve konkrete dhe jo mbi integritetin e proceseve të tij. Edhe Bashkimi Evropian po ripërcakton prioritetet e tij rreth konkurrueshmërisë, sigurisë dhe autonomisë strategjike. Bashkëpunimi rajonal nuk mund të qëndrojë jashtë këtyre ndryshimeve.

Këshilli për Bashkëpunim Rajonal u krijua tetëmbëdhjetë vjet më parë, në një moment kur Evropa Juglindore po dilte nga konflikti me bindjen e përbashkët se dialogu mund të parandalonte rikthimin dhe se vlerat e përbashkëta mund të siguronin stabilitet afatgjatë. Në atë kohë, vetëm mbajtja e aktorëve politikë në të njëjtën dhomë kërkonte përpjekje dhe durim. Krijimi i zakoneve të bashkëpunimit nuk ishte simbolik; ishte stabilizues. Prania kishte rëndësi sepse rindërtonte gradualisht besimin.

Kjo logjikë ende ka vlerë. Por Dita e Evropës na fton të shtrojmë një pyetje më kërkuese: çfarë duhet të bëhet tani bashkëpunimi rajonal? Tetëmbëdhjetë vjeç është mosha kur vetëm mbijetesat nuk impresionon më; rëndësia bëhet masa reale e pjekurisë. Për RCC-në, rëndësia qëndron në ruajtjen e një ekuilibri të kujdesshëm ndërmjet mandatit, gjeografisë dhe vlerave të përbashkëta. Nëse ky ekuilibër anon tepër në njërin drejtim, bashkëpunimi rrezikon të humbasë ose kredibilitetin ose qëllimin e tij.

Megjithatë, pasiguria nuk është vetëm kufizim; ajo zbulon gjithashtu mundësi. Gjeografia, e trajtuar shpesh si fat, mund të jetë gjithashtu strategji. Evropa Juglindore është bërë një korridor kritik në një kohë kur kontinenti përballet me ndërprerje në furnizimin me energji, logjistikë dhe zinxhirë furnizimi. Rajoni po shihet gjithnjë e më shumë si një destinacion “nearshoring”, ndërsa kompanitë rivlerësojnë rrezikun dhe afërsinë. Ai është një bosht logjistik, një treg pune dhe një

hapësirë digjitale e integruar në zinxhirët evropianë të vlerës. Brenda këtij peizazhi më të gjerë, Ballkani Perëndimor funksionon si ind lidhës, duke lidhur shtetet anëtare të BE-së me ekonominë fqinje dhe duke ankoruar rrugë jetike të transportit dhe energjisë.

Prandaj, zgjerimi nuk është më vetëm një premtim normativ. Ai lidhet me vetë qëndrueshmërinë dhe koherencën strategjike të BE-së. Pyetja nuk është më nëse zgjerimi duhet të vazhdojë, por si mund të avancojë me kredibilitet dhe urgjencë. Rrugët institucionale ekzistojnë. Ajo që përcakton përparimin është vullneti politik.

Kjo është arsyeja pse Dita e Evropës në vitin 2026 duhet të jetë gjithashtu një moment për të menduar mbi të ardhmen e bashkëpunimit rajonal. Mali i Zi ka shumë të ngjarë të ketë një mundësi serioze për t'u bërë shteti i ardhshëm anëtar i Bashkimit Evropian. Shqipëria mund të ndjekë të njëjtën rrugë. Këto zhvillime do të ishin historike për vendet përkatëse, por gjithashtu do të riformësonin logjikën e bashkëpunimit në të gjithë rajonin. Çfarë ndodh kur disa ekonomi hyjnë brenda Unionit ndërsa të tjerat mbeten jashtë? A dobësohet bashkëpunimi rajonal nën presionin e integritetit të diferencuar, apo evoluon në një kornizë më ambicioze dhe funksionale të aftë për të përgatitur të gjithë rajonin për pjesëmarrje më të thellë në projektin evropian?

Kjo nuk është një pyetje abstrakte institucionale. Ajo prek vetë zemrën e kredibilitetit të Evropës në Evropën Juglindore. Nëse zgjerimi ecën vend pas vendi, bashkëpunimi rajonal duhet të sigurojë që anëtarësimi i njërit të mos bëhet fragmentim për të tjerët. Ai duhet të ndihmojë që rajoni të mbetet i lidhur përmes tregjeve, infrastrukturës, sistemeve energjetike, shërbimeve digjitale, aftësive, mobilitetit dhe standardeve të përbashkëta. Niveli i ardhshëm i bashkëpunimit duhet të projektohet për një rajon në lëvizje: pjesërisht brenda BE-së, pjesërisht në negociatë, por i lidhur tërësisht me të njëjtën të ardhme evropiane.

Faza e parë e bashkëpunimit rajonal ishte e përqendruar në pajtim, stabilizim dhe rindërtim të besimit pas konfliktit. Ky mision mbetet historikisht i rëndësishëm. Por faza tjetër duhet të fokusohet më drejtpërdrejt në konvergjencën ekonomike, integritetin në Tregun e Vetëm të BE-së, ndërlikimin energjetike, interoperabilitetin digjital, qëndrueshmërinë e infrastrukturës, mobilitetin e punës dhe gatishmërinë strategjike. Objektivi nuk duhet të jetë thjesht ruajtja e dialogut, por krijimi i kushteve ku përparimi i një ekonomie forcon rajonin në tërësi.

Prandaj, bashkëpunimi rajonal duhet të piqet paralelisht me aspiratat evropiane të vetë rajonit. Nëse Mali i Zi hyn i pari dhe Shqipëria më pas, anëtarësimi i tyre nuk duhet të përfaqësojë fundin e bashkëpunimit rajonal. Përkundrazi, duhet të përfaqësojë përmirësimin e tij. Rajoni do të ketë nevojë për mekanizma më të fortë koordinimi, forma më praktike solidariteti dhe një kuptim më të qartë të mënyrës se si funksionon bashkëpunimi midis anëtarëve dhe jo-anëtarëve të BE-së. Zgjerimi dhe bashkëpunimi rajonal nuk duhet të shihen si procese konkurruese, por si shtylla që përforcojnë njëra-tjetrën për stabilitetin afatgjatë evropian.

Vendimi i administratës së Shteteve të Bashkuara për t'u tërhequr nga Bordi i RCC-së duhet të kuptohet brenda këtij konteksti më të gjerë. Shtetet e Bashkuara kanë luajtur një rol të

pazëvendësueshëm në stabilizimin e rajonit gjatë tre dekadave të fundit përmes diplomacisë, angazhimit të sigurisë dhe mbështetjes së vazhdueshme institucionale. Ky kontribut mbetet themelor dhe nuk zbehet nga tërheqja nga një format i vetëm institucional. Partneriteti transatlantik vazhdon të ketë rëndësi. Në të njëjtën kohë, mesazhi që kemi marrë është i qartë: përgjegjësia për formësimin e trajektores së rajonit po bie gjithnjë e më shumë mbi vetë aktorët evropianë. Koherenca strategjike nuk mund të varet vetëm nga garancitë e jashtme.

Kjo përgjegjësi buron përfundimisht nga qytetarët. Për më shumë se një dekadë, RCC ka matur opinionin publik në të gjithë Ballkanin mbi çështje politike, ekonomike dhe sociale. Mbi 60,000 qytetarë kanë marrë pjesë. Perspektivat e tyre ndryshojnë kur bëhet fjalë për anëtarësimin në BE, besimin institucional dhe performancën demokratike. Megjithatë, një aspiratë mbetet jashtëzakonisht e qëndrueshme: dëshira për një cilësi jete të krahasueshme me atë që gëzohet brenda Bashkimit Evropian. Qytetarët kërkojnë institucione më të ndershme, sundim më të fortë të ligjit dhe më shumë mundësi. Këto pritshmëri janë të natyrës praktike, jo ideologjike.

Mbështetja për bashkëpunimin rajonal pasqyron këtë pragmatizëm. Në vitin 2025, 64% e të anketuarve vazhduan ta shohin atë si një mekanizëm të aftë për të prodhuar përmirësime konkrete. Në disa fusha, si roaming-u falas, pagesat e menjëhershme, lehtësimi i tregtisë dhe mobiliteti, rezultatet janë të dukshme dhe të matshme. Në fusha të tjera, baza është vendosur, por zbatimi kërkon angazhim të qëndrueshëm politik. Institucionet rajonale nuk funksionojnë në izolim; ato veprojnë brenda mandateve të formësuara nga qeveritë. Prandaj, rezultatet pasqyrojnë si kapacitetin institucional ashtu edhe vendosmërinë politike.

Pengesat janë të pashmangshme në një rajon të formësuar nga histori komplekse dhe mjedise politike të brishta. Faktori vendimtar është mënyra se si institucionet reagojnë ndaj tyre. Kredibiliteti nuk ndërtohet mbi mungesën e vështirësive, por mbi aftësinë për t'u përshtatur, për të mësuar dhe për të vazhduar. Besimi rritet përmes performancës së qëndrueshme me kalimin e kohës. Kjo është veçanërisht e rëndësishme në një moment kur sfidat grumbullohen shpejt dhe në mënyrë të paparashikueshme, duke ushtruar presion mbi vëmendjen politike dhe kapacitetin administrativ.

Presionet me të cilat përballlet bashkëpunimi rajonal shkojnë përtej mosmarrëveshjeve dypalëshe të pazgjidhura. Një transformim më i gjerë është i dukshëm në mënyrën se si vlerësohen iniciativat shumëpalëshe dhe ndihma për zhvillim. Po vihet theks më i madh mbi rezultatet e matshme dhe shpejtësinë e zbatimit. Një shqyrtim i tillë është i justifikuar; fondet publike kërkojnë llogaridhënie. Megjithatë, bashkëpunimi i vlerësuar vetëm përmes treguesve afatshkurtër rrezikon të anashkalojë vlerën e tij strukturore. Proceset nuk janë zburime burokratike; ato janë mjete përmes të cilave ndërtohen parashikueshmëria, drejtësia dhe besimi ndërmjet partnerëve. Rezultatet afatgjata varen nga kjo bazë. Pa të, fitimet mund të rezultojnë të përkohshme.

Pjekuria institucionale, në këtë mjedis, kërkon si reflektim ashtu edhe ambicie strategjike. RCC-ja ka nisur një vlerësim të ndikimit kumulativ të 30 viteve të Procesit të Bashkëpunimit të Evropës Juglindore, duke u ofruar kryesimeve të ardhshme bullgare dhe rumune analiza të bazuara në prova

dhe jo në ceremoni. Strategjia SEE2030 pasqyron në mënyrë të ngjashme një orientim drejt qëndrueshmërisë afatgjatë. Mekanizmi i propozuar për Sigurimin ndaj Fatkeqësive dhe Ndarjen Financiare të Rrezikut i përgjigjet provave të qarta shkencore se Evropa Juglindore renditet ndër rajonet më të ekspozuara ndaj fatkeqësive në Evropë. Qëndrueshmëria nuk mund të mbështetet në improvizim; ajo kërkon instrumente të strukturuar dhe përgjegjësi të përbashkët.

Tregu i Përbashkët Rajonal po shqyrtohet gjithashtu për ndikimin e tij ekonomik të matshëm, veçanërisht ndërsa mbështet Planin e Rritjes të BE-së për Ballkanin Perëndimor. Përmirësimi i politikave duhet të udhëhiqet nga të dhënat dhe jo nga supozimet. Përfundimet e Samitit të Procesit të Berlinit në Londër po përkthehen, së bashku me partnerë si CEFTA, Komuniteti i Energjisë, Komuniteti i Transportit dhe RESPA, në masa konkrete. Këto përfshijnë integrim më të thellë të industrive rajonale në zinxhirët e vlerës të BE-së, portabilitetin e të drejtave sociale dhe interoperabilitetin e shërbimeve digjitale, ndër të tjera. Negociatat për një zonë pa roaming ndërmjet BE-së dhe Ballkanit Perëndimor do të testojnë më tej gatishmërinë për pjesëmarrje më të afërt në Tregun e Vetëm të BE-së.

Bashkëpunimi rajonal nuk e zëvendëson zgjerimin dhe as nuk mund të zgjidhë çdo mosmarrëveshje politike. Ai nuk mund të krijojë vullnet politik aty ku mungon. Ajo që mund të bëjë është të reduktojë fërkimet, të menaxhojë ndërvarësinë dhe të ulë rrezikun sistematik. Në një periudhë të karakterizuar nga fragmentimi dhe konkurrenca gjeopolitike, bashkëpunimi duhet të demonstrojë vlerë të qëndrueshme dhe praktike. Forca e tij nuk qëndron në retorikë, por në ofrimin e vazhdueshëm të stabilitetit, qëndrueshmërisë dhe prosperitetit të përbashkët që shtetet individuale nuk mund ta sigurojnë vetë.

Dita e Evropës duhet të na kujtojë se projekti evropian nuk ka qenë kurrë vetëm për institucionet. Ai kishte të bënte me kthimin e ndërvarësisë në paqe, të rregullave në besim dhe të afërsisë në përparim të përbashkët. Ky mësim është sërish i rëndësishëm për Evropën Juglindore. Rajoni nuk ka nevojë për bashkëpunim ceremonial. Ai ka nevojë për bashkëpunim që e përgatit për Evropën që po formësohet: më gjeopolitike, më konkurruese, më kërkuese dhe, nëse zgjedhim me mençuri, më të bashkuar.

Objektivi nuk është ruajtja institucionale për hir të vetvetes. Është të sigurohet që bashkëpunimi të mbetet i dobishëm, i besueshëm dhe në përputhje me pritshmëritë e qytetarëve. Kur e arrin këtë përputhje, rëndësia e tij vjen natyrshëm. Premtimi i Evropës duhet të bëhet praktikë e Evropës. Në Ditën e Evropës, ky është mesazhi që Evropa Juglindore duhet të dërgojë: ne nuk aspirojmë vetëm t'i bashkohemi Evropës; ne jemi gati të ndihmojmë në formësimin e saj.

Në kohë të pasigurta, pjekuria matet jo vetëm nga aftësia për t'u përshtatur, por edhe nga kapaciteti për të mbetur parimor ndërsa evoluon. Ne jemi gati për këtë.